

Is Nederland aan het verarmen? Niet als we groei voortaan anders meten. Het bergstaasje Bhutan ging ons voor. Zijn we klaar voor het **Bruto Nationaal Geluk**?

TEKST EN FOTO MARTEN MINKEMA

vpro
gids
serie

bruto
nationaal
geluk

afl. 4 (slot) • Terherne (Friesland)

Koude sanering in Kameleondorp

TERHERNE ligt op een eilandje tussen het Sneekermeer en de Terkaplesterpoe-len. Aan twee kanten staan ophaalbruggen, en zo is het dorp toch verbonden met het Friese vasteland. Nog maar vijftig jaar geleden was dit een afgelegen hoek, waar mijn pake en beppe een verkrot huisje kochten, niet groter dan een schoendoos. Het was op het hoogtepunt van de Koude Oorlog en hier zouden ze veilig kunnen schuilen voor de Russen. De bruggen omhoog, de lichten uit en je muisstil houden achter het riet; zo iets was toen denkbaar in Terherne. Maar niet voor veel langer. In plaats van de Russen kwamen de toeristen. Eerst uit Leeuwarden, al snel uit alle delen van het land. Want de omgeving is schitterend en perfect voor zeilen. Ook ik (42) kom hier al mijn hele leven en zag veel veranderen – hoewel met sprongen, omdat ik niet van zeilen houd en soms jaren oversla. Zo stonden hier een paar jaar geleden nog grote campings, en zo zijn ze nu weg – op een handvol staanplaatsen na. Terherne was een halve eeuw een dorp van klein kampeergeluk voor allen, maar dat is nu voorbij. Er is gekozen voor het grote geluk voor weinigen; zij die de nieuw te bouwen bungalows aan het meer kunnen betalen, de watervilla's waarvoor de tenten moesten wijken. Dat zie je overal in het Friese merengebied en elders. Is dat erg? Dat hangt af van je beurs en rechtvaardigheidsgevoel. En het dorp zelf? Wordt Terherne hier gelukkiger van? Met die vraag loop ik nu rond.

Upgraden

Al snel lijkt de geluksvraag niet relevant. Want zo te horen heeft niemand hier een keus. De campingbazen niet, die beweren dat ze wel in zee moeten gaan met projectontwikkelaars, omdat de caravans en de modderpaden naar muffe wc-gebouwtjes hun tijd hebben gehad. De klant zou nu een designkeu-

ken willen en een veranda met aanlegplaats, dus upgraden is een kwestie van overleven. En ook de 800 andere inwoners van Terherne hebben geen keus, want het is hun land niet. 'We moeten maar afwachten hoe het uitpakt,' hoor ik overal. En de campinggasten hebben al helemaal niets te zeggen. Want ook al staan ze hier dertig, veertig jaar en wonen ze meer in hun chaletje dan thuis in de stad, ze hebben geen huurbescherming en de opzegbrief kan ieder moment op de mat vallen. Wat gebeurt hier? Is dit de gezonde opwaartse ontwikkeling van het Bruto Nationaal Product (BNP), waardoor steeds meer mensen duizend euro kunnen neertellen voor een week in een sjiek vakantiehuis? Of gaat de toeristeneconomie op de loop met het dorp? Dat de horden zomergasten in de kleine dorpskern straks zijn ingewisseld voor een klein, privacy-gevoelig publiek dat je alleen in de auto voorbij ziet rijden omdat ze boodschappen liever elders doet? Dat je hier een tweedeling krijgt? De eerste Maserati's zijn al gesignaleerd op kijkdagen voor de villaparken.

Kameleongevoel

Dus daarom die andere vraag waarmee ik al een maand door het land reis: kunnen we leren van Bhutan? Want terwijl het BNP in Nederland altijd moet groeien op straffe van paniek en bezuinigen, streven ze daar naar geluक्सgroei met hun Bruto Nationaal Geluk (BNG). En dat groeit niet als honderden vaste campinggasten moeten vertrekken. Maar ze kijken me hier meewarig aan als ik dat vertel, alsof ik niet weet hoe de hazen lopen. Toch bestaat sinds kort de Belangenvereniging Toegankelijkheid Watersportgebied voor Iedereen (TWVI). Oprichter Wil Gouka moet zelf weg van haar camping in het nabijgelegen Terkaple en het probleem is volgens haar nog veel breder. 'In Akkrum, Balk, Irnsum en ook buiten Friesland: overal verdwijnen cam-

pings ten gunste van villaparken. En in de wijde omtrek kun je geen nieuwe plek meer vinden voor je caravan. Duizenden mensen worden zo verdreven uit het Friese merengebied.'

Kortom: er lijkt een koude sanering gaande die ver afstaat van het warme Friese Kameleong-gevoel. En Terherne is het enige echte Kameleondorp. Al sinds de jaren tachtig, toen het hier economisch slecht ging en basisschool It Kampke bijna de deuren moest sluiten vanwege te weinig kinderen. Op een dag mochten de leerlingen hun favoriete boek meenemen naar de klas. De Kameleonreeks bleek veruit favoriet en auteur Hotze de Roos kwam langs om een speciale prijs in ontvangst te nemen. De schrijver vond Terherne een typisch Kameleondorp en die opmerking bleek de redding. Want al snel zette de hele dorpsgemeenschap zich in voor het nieuwe imago. Vanwege het commerciële perspectief, maar ook onbetaald voor het gezamenlijk doel. Zo werd Kameleondorp Lenten nabgebouwd in een grote boerenschuur en bevolkt door vrijwilligers. Door die samenwerking steeg niet alleen het inkomen, maar ook het plaatselijk Bruto Nationaal Geluk. Wat je niet mag verwarren met het geluk dat Terherne probeert uit te stralen; het ouderwetse Kameleon-geluk uit de kinderboeken. Die van de enorme vrijheid van twee jongens in een bootje op de plassen.

Zwaar bestaan

Dat soort vrijheid was hier vroeger schaars, want kinderen verlieten school al op hun dertiende om mee te helpen in het bedrijf. Dit was een dorp van komelkers, boeren zonder eigen land die hun vee op stal hielden en gras maaiden op de eilanden in de meren. Met pramen brachten ze het voedsel terug naar hun tien, twaalf koeien. Het was een zwaar bestaan dat Sjerp de Vries (85) zich nog goed ►

herinnert. 'Voor de oorlog bracht melk maar drie cent per liter op. Je verdiende minder dan een uitkering. We hadden een zeilpraam waarop we ons paard meenamen. Die kreeg bij het overstag gaan wel eens de giek tegen het hoofd, maar raakte nooit in paniek. Er waren nog geen sluizen en de eilanden liepen geregeld onder water. Daardoor stonden ze vol met dotterbloemen, koekoeksbloemen, zuring, pinksterbloemen en dat gaf net zoveel kleur als op de bollenvelden.' Bij terugkomst 's avonds moesten de pramen langs Sjouke, de brugwachter van de oude wipbrug in het dorp. Maar niet te laat, want dan stak zijn vrouw het hoofd uit het raam: 'Sjouke wipt niet na elven!' Hem heb ik nog gekend; zijn schemerige huiskamer aan de dorpsstraat leek tijdloos, in de winter hoorde je alleen het tikken van de klok, een enkele auto die voorbijreed en ik kreeg taageworden Friese koek met een dunne laag fondant.

De volwassen Sjerp werd botenbouwer en eigenaar van een vakantieparkje aan de poelen. Met kleine barak-achtige huisjes in het open veld met een zandbak, water rondom en wijds uitzicht voor iedereen. Een paar jaar gelden verkocht de familie het terrein. 'We hadden het liever anders gezien, maar mijn dochter kon geen opvolger vinden.' Nu verrijzen ook hier de waterhuizen, hutjemutje naast elkaar met postzegeltjes groen aan het meer, voor bijna vier tot zes ton per stuk. Je kan voor minder ook aandelen kopen en profiteren van de huuropbrengst. Volgens de plattegrond komt op twee plekjes een 'openbaar uitzichtpunt', de rest is voortaan privé. In de dikke prospectus staat van alles over de uitstekende winstpotentie van elf procent (lees wel de financiële bijsluiter), maar niets over watergeluk. Het is bulldozertaal, kunstmest voor het BNP. Hoe kun je daar nog iets tegenover zetten?

Ruzie

Alternatieven genoeg. Naast het BNG bestaan wel twintig andere rekenmethoden die de kwetsbaarheid van mens en milieu meenemen. Zoals het Duurzaam Nationaal Inkommen (DNI), de Genuine Progress Indicator (GPI) en de Sustainable Society Index (SSI) van consulent Geurt van de Kerk, die een exemplaar van zijn boekje *Duurzaam Nederland?* naar alle Kamerleden stuurde. 'Weet u hoeveel reacties ik kreeg? Niet één!' Over dat gebrek aan politieke respons klagen alle economen die het BNP bekritisieren. Misschien moeten ze meer samenwerken, en al hun alternatieve indexen laten opgaan in een economische variant van de Theorie van Alles waar natuurkundigen zo van dromen. Dan kunnen ze een vuist maken tegen dat alomtegenwoordige BNP en moeten politici wel luisteren. Ik stel het hier en daar voor, maar krijg lauwe reacties. Iedere econoom heeft de accenten anders liggen en ziet toch het meest in de eigen visie.

De campinggasten hebben al helemaal niets te zeggen. Al staan ze hier dertig, veertig jaar, de opzegbrief kan ieder moment op de mat vallen.

En intussen is de eenheid van Kameleondorp Terherne geëindigd in ruzie. Een aantal jaar ging het goed, met als hoogtepunt de drukte rond de Kameleonfilms in de bioscoop. De films stonden tot in het volgende dorp en de rondvaartboten naar het Kameleoneiland konden de drukte niet aan. Met het teruglopen van de bezoekers kwam de klad in de samenwerking. Vrijwilligers liepen weg en de boerderij besloot om van kleur te verschieten, het roer om te gooien met een speelstrand, cursussen zandkastelen bouwen en een andere naam op de gevel. Museumdorp Lenten staat nog wel opgesteld in de schuur, maar van buiten zie je dat niet meer en dat maakte de Kameleon-getrouwen boos. Begin

dit jaar haalden ze topstukken weg uit het museum, waaronder gereedschap uit de smederij van Klinkhamer en de pispot uit de gevangenis van veldwachter Zwart. Het rondvaartbedrijf, de andere Kameleon-tak, was op sterven na dood maar maakte dit jaar een doorstart en meldt dat ze dit seizoen quitte speelt en het erfgoed van Hotze de Roos in ere zal houden. Ik zou vandaag nog mee op de boot naar Kameleoneiland – dat eigenlijk Grootzand heet en waar de komelkers vroeger maaiden. Ik wil zien of er nog dotterbloemen bloeien. Hoewel, het is vast het seizoen niet meer, en al te ver in de middag voor een bezoek.

Later die avond maak ik een rondwandeling om het dorp. De nacht verduistert de bouwplaatsen, haalt de bruggen omhoog, omringt mij met het stille water en zacht ruisend riet. Het is zo net alsof de afgelopen halve eeuw niet veel is gebeurd. Verbeelding is een vereiste voor geluk, soms zelfs de sleutel.

Holland Doc Radio

► ZONDAG, RADIO 1, 21.04-22.00 UUR

gerritsen

Handschrift

TIJDENS het schrijven van het woord 'kwark' op mijn boodschappenlijstje dacht ik: ik ben in elke vezel van mijn lijf onoprecht.

Ik was mijn handschrift aan het aanpassen. Ooit had ik een netjes kinderhandschrift. Ik schreef de letters met krullen aan elkaar zoals ik dat op de lagere school had geleerd. Maar zo rond mijn veertiende vond ik dat mijn handschrift er te kinderachtig uit zag. Elke door mij kinderachtig bevonden letter verving ik door een nieuwe en zo ontstond mijn chaotische handschrift dat ik tot op de dag van vandaag nog heb. Maar ik ben nu 38 jaar oud en een schrijver en dan is een kinderachtig handschrift mischien juist wel leuk of opmerkelijk, dus probeerde ik de oude letters terug te halen. Ik zat aan de keukentafel, schreef langzaam en geconcentreerd als een kind op ons schrijfblok en hoorde mensen zeggen: 'Ja, bijzonder hè, dat handschrift, nog precies zo als toen ze tien was.'

Ik schreef door de overconcentratie kwakr in plaats van kwark. Ik streepte de k niet door, maar zette er een streep onder zoals ik dat als kind heb geleerd en dacht: ik ben in elke vezel van mijn lijf onoprecht.

Ik zag mijn oude teddybeer voor me. Ik heb een klassieke oude kapotte teddybeer. Hij heeft maar één oog en er komt kapok uit zijn oor. Erg aandoenlijk. Ware het niet, dat ik me heel goed herinner hoe deze beer in mijn leven kwam. Ik was tien en sliep zo af en toe met een synthetische knuffel die niet stuk te krijgen was, maar vaker nog sliep ik zonder knuffel. Tot ik bedacht dat het mooi was als ik een onafscheidelijk knuffelbeest zou hebben, zoals kinderen in prentenboeken dat hadden. Ik zocht het meest onooglijke geval uit onze speelgoed dierenverzameling, trok hem een gestreept tuitje aan, gaf hem een simpele kinderlijke naam, 'Beer', en kon sindsdien niet meer zonder hem slapen. Bedacht of niet, de hechting kwam vanzelf tot stand, en ik heb tot mijn 32ste met Beer geslapen, totdat elke nacht voor Beer een te groot gevaar werd. Ook zijn oren dreigde hij te verliezen en zijn buik werd zo dun dat je hem beter niet al te stevig vast kon pakken. Ik ben me altijd een beetje voor Beer blijven schamen. Niet omdat hij kinderachtig zou zijn, maar omdat hij door mij verzonnen was.

■ ESTHER GERRITSEN